

Uspehi in neuspehi inkluzije gluhih in naglušnih otrok

Dušan Kuhar

Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana

Tina se je rodila v slišči družini in ima še starejšo sestro. Njena težja naglušnost je bila odkrita v drugem letu starosti. Po začetnih težavah se je hitro privadila na slušni aparat in relativno dobro za to izgubo sluha napredovala na področju poslušanja in govora.

V starosti treh let je začela obiskovati redni vrtec in kasneje tudi redno šolo v domačem kraju. Ves čas je prejela pomoč mobilnega pedagoga, pri delu je bila mirna in vodljiva ter je dobro sodelovala. V šoli je bila uspešna, čeprav je veliko šolskega dela morala opraviti še doma v popoldanskem času. Težave je imela pri razumevanju ljudi, ki jih ni mogla odgledati, ali pa v hrupnih okoliščinah, ko ji slušni aparat ni omogočal doberga poslušanja. Njen govor je bil nekoliko nerazumljiv in zabrisan. V šoli se je dobro počutila in je imela vedno dovolj prijateljev, kar je bila tudi posledica njene komunikativnosti in prijaznega značaja.

V srednji šoli je imela nekoliko več težav, ker so imeli tam bistveno manj razumevanja za njeno naglušnost kot v osnovni šoli, vendar jih je s pomočjo staršev, sošolcev in mobilnega pedagoga uspešno prebrodila. Imela je dve dobri prijateljici, ki sta imeli razumevanje za njene posebnosti. K uspešnosti ji je pripomogla tudi operacija polževga vsadka, ki ga je prejela proti koncu srednje šole in ji je bistveno pripomogel k razumevanju govora.

Tina je primer uspešne inkluzije. Dobro se je integrirala med slišče vrstnike, med katerimi je zadovoljna in uspešna. Šola se je uspela prilagoditi njenim individualnim potrebam, ki pa niso bile v preveliko

breme učiteljem in sošolcem. Tako se je Tina šolala v domačem kraju, živela je v svoji družini in imela nekoliko boljše poklicne možnosti kot gluhi vrstniki v zavodu.

Pod terminom inkluzija tu smatram tisto obliko, ki je pri nas najbolj pogosta: vključitev v redne oblike izobraževanja, z učiteljem, ki nima specialne izobrazbe, in otrokom, ki prejema enkrat tedensko pomoč mobilnega pedagoga (surdopedagoga).

V ljubljanskem Zavodu strokovno vodimo in spremljamo tako integracijo ali inkluzijo, ki poteka že od šolskega leta 1976/77.

Delež integriranih otrok je vsako leto višji; tako se v zadnjih letih v rednih oblikah izobražuje 90 odstotkov vse obravnavane populacije.

Vendar uspešna inkluzija ni in ne more biti enaka za vse gluhe in naglušne otroke.

Inkluzija gluhih in naglušnih otrok je zelo pomembna in odgovorna naloga, vendar tudi specifična in delikatna, saj poznamo tudi drugo plat medalje.

Niko se je tudi rodil v slišči družini. Diagnozo gluhoti z ostanki sluha je dobil v tretjem letu starosti. Strokovnjaki so govorili staršem, da njihov edini sin ni zelo gluhi in da bo z uporabo slušnih aparatov »premagal gluhoti«. Pogosto so ga postavljali za vzor drugim staršem in otrokom: »Če boste veliko delali z otrokom, potem bo govoril tako kot Niko.« To mu je vzbujalo občutek, da je boljši od drugih gluhih otrok.

V domačem vrtcu ni imel posebnih težav, saj je bil inteligen in prilagodljiv, čeprav nekoliko

nemiren in nepotrpežljiv fant, ki je posnemal dogajanje v skupini. Lažje je komuniciral z enim vrstnikom, težje pa je bilo pri skupinskih igrah, pri katerih je pogosto, ker ni razumel pravil igre, izpadel. Bežno je poznal dva gluha fanta, vendar se z njima ni želel družiti, ker ni znal znakovnega jezika, odgledovati pa ju ni mogel. Poleg tega pa se je počutil »boljšega« od »njih, ki uporabljajo znakovni jezik«.

Vključil se je v redno osnovno šolo v domačem kraju, v kateri je učno napredoval, saj so se starši v popoldanskem času veliko ukvarjali z njim. Žal pa pravih prijateljev ni imel. Ker je bil »prijeten«, so ga včasih iz usmiljenja posvojile deklice, včasih pa fantje, ker je bil dober nogometaš. Vendar je večino svojega prostega časa ostajal sam. Čim starejši je postajal, bolj se je zapiral vase in opazoval dogajanje okoli sebe, vanj pa se ni vključeval. V puberteti ga je začelo motiti, da je zaradi gluhotе tako drugačen od drugih (slušni aparati, sedenje spredaj, mobilni pedagog itn.). Med poukom ni sledil razlagi, zato se je začel izogibati pogledu učitelja, ker se je bal, da bo vprašan, pa ni vedel, o čem teče beseda. Kmalu so ga začeli učitelji puščati na miru in prepuščal se je risanju in čečkanju po zvezku ter tako preživel čas pouka. V šoli je počival, ker ga je pravo delo čakalo popoldne doma s starši. Tako je ostajal učno uspešen.

Med sošolci se ni počutil dobro, ker ni sledil dogajanju v družbi. Pogosto so ga zbadali in odrivali iz družbe. Življenje mu je olajšal nogomet, v katerem je bil uspešen in je doživel potrditve.

Stiki s šolo za gluhe so mu pomenili veliko grožnjo. Ni hotel biti tak kot »oni«, ker so jih njegovi sošolci imeli za »neumne«. Vsi so mu tudi dajali vedeti, da je on boljši.

Sčasoma je izoblikoval nizko samopodobo in je videl sebe kot nepomembnega, neumnega, in počasnega. Marsičesa v življenju ni razumel. V adolescenci je imel največ težav na področju odnosov med fanti in dekleti. Dekletom se je bal približati, saj ni vedel, o čem bi govoril, kako bi jih nasmejil in impresioniral. Včasih so se iz njega zaradi njegove drugačnosti norčevali tudi mlajši otroci na šoli.

Na srednji šoli, na katero se je uvrstil z velikimi težavami, je bil položaj še veliko težji. Njegova samopodoba je padla še nižje, prijateljev ni imel, učno pa je s pomočjo staršev in lastne pridnosti nekako prilezel do konca. Tako kot njegovi vrstniki je začel zahajati v lokale in disco. Ker se ni upal plesati, pogovora pa ni razumel, je večino časa pil in kadil, tako je bil vsaj zaposlen in na videz enak drugim. Kljub temu da si je zelo želel dekle, se z dekleti ni upal pogovarjati, zato se je pogosto napil.

Na srečo je bil uspešen nogometaš in to ga je končno zbližalo z gluhiimi vrstniki, ki uporabljajo znakovni jezik. Povabili so ga v svojo ekipo. Da se je lahko sporazumeval z njimi, se je začel učiti znakovni jezik. Počasi je začel razumevati njihove pogovore in se vključeval vanje, komuniciral je z dekleti in naenkrat je začel celo uživati v družbi. V tem trenutku je začel spoznavati, kdo je – gluhi človek, ki za dobro komunikacijo potrebuje znakovni jezik. Sam je napisal: »Dvajset let sem živel s pomočjo bergle (govor), namesto da bi uporabljal svoje noge (znakovni jezik)«. (Prirejeno po Paddy Ladd, 1980)

To pa je druga plat medalje, tista senčna, temnejša, ki jo raje skrijemo kot pokažemo.

Vidimo, da inkluzija v redne oblike izobraževanja ni pozitivna za vsakega gluhega in naglušnega otroka. Zakaj?

Odgovor na to vprašanje ni preprost, ker je populacija gluhih in naglušnih raznolika tako po količini izgube sluha kot po kognitivnih in drugih psihičnih lastnostih. Zato ločimo gluhe in naglušne po funkcionalnosti. Razlika med njimi pa je mnogo večja kot tistih nekaj odstotkov sluha.

Populacijo »funkcionalno naglušnih« otrok (po izgubi sluha so lahko naglušni ali gluhi) štejemo za »slišiče«, ker za komunikacijo uporablja govor. Te osebe imajo dovolj ostankov sluha, da se lahko s pomočjo slušnih aparatov ali polževih vsadkov izobražujejo po oralni poti in so večinoma integrirani v redne oblike šolanja. Ker ne poznajo znakovnega jezika, se ne družijo z gluhiimi ali z drugimi naglušnimi, temveč s slišičimi. Ker je njihova oralna komunikacija relativ-

no dobra, se mnogo lažje kot gluhi govorno sporazumevajo s slišočim svetom, imajo zato bistveno boljše možnosti za uspeh v tem svetu in se lažje prilagodijo, zato je taka inkluzija za to populacijo primerna.

Populacija »funkcionalno gluhih« otrok pa večinoma nima dovolj ostankov sluha in drugih pogojev, da bi lahko komunicirala in se izraževala samo po oralni poti. Potrebuje multimodalni komunikacijski pristop, ki vključuje tudi znakovni jezik. Vsiljevati gluhim ljudem samo oralno komunikacijo je približno tako, kot če bi invalidu brez obeh nog vsiljevali bergle, ko pa je na vozičku mnogo bolj sproščen in mobilen. Ti gluhi zahtevajo, da jih imamo za jezikovno manjšino, ker za komunikacijo uporabljajo svoj jezik in zato potrebujejo posebne oblike šolanja, v katerih se izražujejo na njim prilagojen način z visoko izobraženimi strokovnjaki. Gluhi se medsebojno združujejo, imajo svojo identiteto in svojo »gluho kulturo«. Imajo se sicer za drugačne, nikakor pa ne za manjvredne od polnočutnih.

Inkluzija vseh gluhih bi pomenila neenakopraven položaj s slišočimi. Mnogo gluhih otrok preprosto ne sliši dovolj dobro oz. svojega sluha ne uporabljajo dovolj dobro, da bi spadali v verbalni pouk. Inkluzija ni magično zdravilo za gluhotu, ampak lahko celo vodi v življenjsko tragedijo gluhe osebe, kar bi se skoraj zgodilo Niku. Enostranska inkluzija je za njih tako zadovoljujoča kot enostranska ljubezen. Taka inkluzija je preprosto asimilacija (psevdoinkluzija) oz. izolacija od drugih gluhih.

Ko se za inkluzijo odločamo in jo ocenjujemo, moramo imeti pred očmi otroka kot celoto, ne le njegov govorni razvoj, temveč tudi jezikovni, kognitivni, socialni in še zlasti osebni razvoj, saj je po naših raziskavah prevelik del integriranih gluhih in naglušnih otrok v rednih šolah osamljenih in nepriljubljenih kljub skrbnemu spremljanju in pomoči našega Zavoda.

V analizi ZGNL (Kuhar, 1996), ki je poskusila s primerjavo vzorcev integriranih gluhih in naglušnih osnovnošolskih otrok v treh šolskih letih (1995/96, 1998/99, 1999/2000) ugotoviti, ali so ti otroci v rednih šolah osamljeni in ali se je osamljenost teh otrok z leti zmanjšala zaradi osveščanja staršev, učiteljev in strokovne javnosti, smo primerjali rezultate sociometričnih testov, ki nam prikazujejo odnose med člani neke skupine. Ugotovili smo, da so gluhi in naglušni otroci

v vseh treh šolskih letih nekoliko bolj osamljeni in nepriljubljeni kot njihovi slišočiji vrstniki. Manjši del teh otrok je v razredu celo zelo priljubljenih (predvsem mlajši), rekel bi celo, da so »zvezde« razreda. Še vedno pa je več naših otrok v razredu osamljenih in nepriljubljenih kljub skrbnemu spremljanju in pomoči matične šole in našega Zavoda. Razveseljujejo rezultati naše analize, ki kažejo tendenco, da je osamljenost naših otrok iz leta v leto manjša. Predvidevamo, da na to vpliva tudi vedno večja osveščenost staršev in strokovnjakov, predvsem pa učiteljev v rednih šolah, ki so bolj seznanjeni s problemom osamljenosti in zato tudi bolj dejavni na tem področju.

Sem torej za inkluzijo tistih otrok (funkcionalno naglušni), ki imajo vse možnosti za uspeh v slišočem svetu. To so tisti netežavni otroci, ki imajo dovolj sluha, dovolj sposobnosti, dovolj pomoči v starših in dovolj osebnostnih zaščitnih dejavnikov, da bodo lahko enakovredni polnočutnim vrstnikom. Nisem pa za inkluzijo vseh gluhih otrok. Nisem za to, da bi iz njih naredili ponaredke slišočih. Zaradi svojih omejenih oralnih možnosti nikakor ne morejo biti enakovredni slišočim. Z nasilno integracijo lahko naredimo le polizobražene gluhe ljudi, ki niso kos slišočemu svetu v jeziku in govoru, niso sprejeti v ta svet in mu ne pripadajo, hkrati pa tudi ne pripadajo svetu gluhih, ker ne obvladajo znakovnega jezika. Tako ostajajo med obema svetovoma, osamljeni in nikogaršnji.

Za te otroke moramo poiskati druge, bolj sprejemljive oblike inkluzije, ki jih je že uvajal naš Zavod, kot so:

- delna inkluzija oz. dislocirani oddelki gluhih in naglušnih otrok v rednih oblikah izobraževanja, v katerih poučujejo surdopedagogi; ti otroci lahko prejemajo toliko specialnega učenja, kot ga potrebujejo, in toliko inkluzije, kot je zmorejo;
- občasna inkluzija oz. obiski (npr. enkrat tedensko) v rednih šolah ali vrtcih;
- pomoč tolmača za znakovni jezik, ki bi bila predvsem uporabna pri univerzitetnem študiju in manj v osnovnem in srednjem šolstvu, ker ne omogoča celostne integracije, ampak le fizično;
- recipročna ali dvostranska oz. obojestranska inkluzija (gluhi in naglušni otroci skupaj v šoli za gluhe), ki bi bila najbolj sprejemljiva – gluhi in slišočiji bi se skupaj izraževali bilingvistično in bikulturalno. Tako bi se manjšina prilagajala večini in večina manjšini. Gluhe bi tako izraževali

li za oba svetova, sliščega in gluhega, sami pa bi si lahko izbirali najboljše iz obeh svetov. S tem bi se približali modelu multidimenzionalne integracije (Filip Loncke) (Montgomery, 1980).

Ta model inkluzije poudarja vzgojo gluhih otrok za sliščo in gluho skupnost. Priznava obstoj gluhe skupnosti, njenega jezika, kulture in pravic. Dobra socialna integracija v sliščo skupnost pa je pogojena z notranjo osebnostno integracijo (koherentnostjo) in integracijo znotraj gluhe skupnosti.

Sklep

Izkušnje kažejo, kako težavna je lahko inkluzija gluhega ali naglušnega otroka. Lahko je velik uspeh ali katastrofa, kajti kar je za enega otroka uspešno, je lahko za drugega tragično. Rešitev za gluhe otroke vidim le v vzgoji in kakovostnem izobraževanju v smislu multidimenzionalne integracije po bilingvalni metodi, ki ima za cilj kakovosten jezik, celostno integrirano osebnost in raven izobrazbe, ki bo zadoščala za nadaljnje šolanje na univerzi sliščih ali gluhih.

Naj končam z mislijo: spremeniti je treba sistem, ne otrok. Ne prilagajamo otrok šolskemu sistemu, temveč prilagodimo šolski sistem otrokovim individualnim potrebam.

Viri in literatura

- Heiling, K. (1995). *The Development of Deaf Children*. Hamburg: Signum.
- Knors, H. in Marschark, M. (2014). *Teaching Deaf Learners*. Oxford: University Press.
- Kuhar, D. (1993). *Pogovori s starši gluhih in naglušnih otrok*. Ljubljana: PZI – DAN.
- Kuhar, D. (1996). *Integrated but isolated*. 5th International Congress of Hard of Hearing People. Graz.
- Kuhar, D. (2000). *Ali je osamljenost še vedno problem gluhih in naglušnih otrok? Cogito ergo sum št. 6*. Ljubljana: Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana.
- Kuhar, D. (2001). *Dileme pri integraciji gluhih in naglušnih otrok*. Cogito ergo sum št. 7. Ljubljana: Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana.
- Montgomery, G. (1986). *Beyond Hobson's Choice*. Edinburg: Scottish Workshop Publications.
- Paddy, L. (1980). *The Integration And Disintegration Of The Deaf In Society*. Edinburg: Scottish Workshop Publications.
- Ribnikar-Kastelic, N. (1990). *Integracija slušno prizadetih v redne šole. Vključevanje slušno prizadetih otrok in mladostnikov v polnočutno okolje*. Ljubljana: Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana.
- Skalar, V. (1990). *Inkluzija kot inovacija in alternativa*. Zbornik referatov kongresa Alpe Jadran.